

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШІНСЬКОГО»

ПРОБЛЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ

збірник наукових праць

Одеса
2021

УДК:376
П781

ДРУКУЄТЬСЯ ЗА РІШЕННЯМ
Вченої Ради
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського
(протокол № 7 від 25.03.2021 р.)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Ганчар І.Л. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри фізичного виховання і спорту Національного університету «Одеська морська академія».

Кисличенко В.А. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної освіти Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – професор **Форостян О. І.**

Відповідальний редактор – доцент **Соколова Г. Б.**

Технічний редактор – викладач **Маматова З. Р.**

Члени редколегії:

Соколова Г.Б. – доктор психологічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Лещій Н.П. – доктор педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Арнаутова Л.В. – доцент, кандидат медичних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Начинова О.В. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Притиковська С.Д. – кандидат педагогічних наук, завідувача СНДЗ №193 компенсуючого типу м. Одеси

Григор'єва Л.В. – директор, вчитель-методист, спеціаліст вищої категорії Одеської спеціальної школи №75 I-II ступенів Одеської міської ради Одеської області.

Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць. /редкол.
О. І. Форостян та ін. - Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2021. –
114 с.

УДК:376
ББК:74.00

© ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського», 2021

13. Schroeder J.E. Self-concept, social anxiety, and interpersonal perception skills // *Personality and Individual Differences*. V. 19. I. 6. 1995. Pp. 955-958.
14. Prevalence of intellectual disability: a meta-analysis of population-based studies / P. K. Maulik, M. N. Mascarenhas, C. D. Mathers, T. Dua [et al.] // *Research in developmental disabilities*. - 2011. - Vol. 32 (2). - pp. 419-436.

Маматова З. Р., Соколова С. О.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Поряд із досягненнями у галузі спеціальної психолого-педагогічної науки залишається недостатньо розробленою і потребує подальшого дослідження проблема соціалізації і адаптації осіб з порушеннями інтелектуального розвитку, особливо до умов життєдіяльності у колективі.

У спеціальній педагогіці та психології проблема соціалізації та адаптації дітей з особливими потребами розглядалась В. Засенком, І. Дмитрієвою, І.Татьянчиковою та ін. Так, праці, В. Бондаря, Т. Лазоренко, А. Кузнецова, А.Раку, К. Турчинської присвячені вивченню окремих аспектів проблеми адаптації дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. Варто зауважити, що в більшості досліджень йдеться переважно про соціалізацію випускників допоміжної школи, їх соціально-трудова адаптацію. В них порушуються питання психологічної, практичної і соціальної підготовки дітей зазначеної категорії до самостійної життєдіяльності, визначаються причини недостатнього рівня адаптованості старшокласників до умов виробництва, пропонуються рекомендації щодо вдосконалення виховних і корекційних можливостей існуючої системи професійно-трудового навчання.

Так, В. Бондар розглядав трудову адаптацію розумово відсталих випускників як початок їх самостійного життя, трудової діяльності, становлення особистості на основі входження в життя. Ним з'ясовано, що адаптація в умовах трудового колективу вимагає від особистості пристосування до вироблених в ньому правил і норм поведінки, традицій, режиму праці, встановленого характеру взаємостосунків між керівниками і виконавцями, визнання усталених критеріїв оцінки діяльності кожного члена колективу. На думку В. Бондаря, успішний перебіг соціально-трудова адаптації залежить не лише від особистості, а й від соціального оточення, соціальних відносин, які склалися в колективі [1, с.94].

Отже, результати вивчення проблеми соціально-трудова адаптації випускників допоміжних шкіл підводять до висновку про значущість саме соціально-психологічного аспекту проблеми (В. Бондар, А. Висоцька, І. Татьяначикова та ін.).

Деякі питання власне соціально-психологічної адаптації осіб з порушеннями інтелектуального розвитку висвітлюються у працях О. Агавеляна, Т. Лазоренко, А. Кузнецова та ін.

Досліджуючи проблему психологічної адаптації до процесу навчання дітей 6-8 років із затримкою психічного розвитку, Т. Лазоренко виявила, що психологічна адаптація зазначеної категорії дітей проходить із значними труднощами. До основних чинників, які ускладнюють психологічну адаптацію дітей до школи, вона відносить: неспроможність впоратися із навчальним навантаженням, зміну шкільного колективу, неприйняття шкільним колективом, розлади психічного здоров'я, недорозвиток мотиваційної сфери та інфантилізм.

Проведені результати дослідження Т. Лазоренко дають підстави стверджувати, що у дітей із затримкою психічного розвитку в умовах школи при проведенні інтенсивної корекції пізнавальної діяльності, як найменш сформованого компонента механізму психологічної адаптації до процесу навчання, можна досягти високого рівня психологічної адаптації [4].

Вивчаючи психологічні особливості адаптації розумово відсталих першокласників до навчання, А. Кузнецов розглядає адаптацію як явище, яке полягає у пристосуванні організму людини до змін умов зовнішнього середовища. Предметом його дослідження виступає психолого-соціальна адаптація дитини, яка трактується ним передусім як комплексне психічне явище, що включає в себе: розвиток психічних процесів і станів, удосконалення соціальних сторін життєдіяльності першокласника, підтримання рухливої, але стійкої рівноваги усіх систем дитячої психічної сфери, що є базою для прискорення інтеграції школяра в сучасне суспільство. Автор відмічає, що успішна соціально-психологічна адаптація можлива лише за умови проектування вчителями і вихователями відповідних психологічних компонентів цього процесу при розробці індивідуальних планів роботи з розумово відсталими першокласниками. Науковцем запропоновано основні шляхи оптимізації процесу психолого-соціальної адаптації розумово відсталих першокласників до навчання, серед яких значне місце відводиться організації корекційної роботи з урахуванням компонентів і факторів, які лежать в основі адаптації, та її структурних одиниць. Для педагогів-дефектологів та батьків, що мають дітей з розумовою відсталістю, А. Кузнецовим розроблені методичні рекомендації з оптимізації процесу психолого-соціальної адаптації школярів [3].

Деякі соціально-психологічні явища, які лежать в основі соціально-психологічної адаптації, у спеціальній педагогіці та психології вивчалися і на рівні міжособистісних стосунків (В. Вар'янен, Н. Коломінський, О. Проскурняк та ін.).

Зокрема, у дослідженні О. Проскурняк [5] висвітлюється питання соціально-психологічної адаптації розумово відсталих учнів молодших класів допоміжної школи-інтернату, а саме — їх пристосування до життєдіяльності серед людей, передусім у малій групі на основі налагодження міжособистісних стосунків, спілкування у системі «учень-учень». Проаналізувавши стан розробленості означеної проблеми, вчена виявила показники, критерії, рівні адаптаційних можливостей учнів і фактори, що

ускладнюють процес адаптації. Слід зазначити, що дослідження О. Проскурняк є одним із перших у напрямі вивчення проблеми соціально-психологічної адаптації розумово відсталих учнів.

Дослідження Т. Вісковатої підтверджують, що учні допоміжних шкіл-інтернатів мають певні обмеження, які проявляються у зменшеному обсязі спілкування з батьками; коло їх спілкування здебільшого поширюється лише на працівників школи-інтернату та учнівський колективи [2].

Слід зазначити, що специфіка психічного розвитку дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в цілому зумовлена ядерними ознаками розумової відсталості, які виникають у зв'язку з органічними ураженнями головного мозку. Відмічається, що у такої дитини спостерігається неадекватність поведінки, своєрідність та сповільненість формування навичок і звичок поведінки, труднощі у регуляції поведінки, її становленні та довільності. Діти з порушеннями інтелектуального розвитку характеризуються своєрідністю знань та поведінки (А. Белкін, М. Буфетов, Л. Виготський, І. Єременко, Н. Стадненко та ін.), а саме: недостатньою єдністю, неадекватністю оцінки вчинків, нездатністю цілеспрямовано організувати власну поведінку, невмінням відрізнити відтінки в поведінці і вчинках, слабкою емоційно-вольовою сферою та ін. Все це досить суттєво впливає на своєрідність емоційного розвитку дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

Слабкість інтелектуальної регуляції почуттів призводить до неправильного контролю їх у незнайомих ситуаціях. Дослідження свідчать, що емоційному розвитку дитини з порушеннями інтелектуального розвитку сприяє спеціальний виховний вплив, який містить значні корекційно-розвивальні можливості.

Однак, у дослідженнях відмічається відносна збереженість у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку емоційної сфери, порівняно з пізнавальною, що передбачає здійснення на неї опори в процесі підготовки до соціально-психологічної адаптації.

Узагальнення результатів наведених досліджень показує, що особливості власне соціально-психологічної адаптації дітей з порушеннями інтелектуального розвитку з урахуванням її суті, показників та явищ, що розглядаються як її механізми ще не були спеціальним предметом вивчення у спеціальній педагогіці та психології. Відповідно, не вивчалось і питання визначення найважливіших змістових ліній (складових) сприяння соціально-психологічній адаптації старшокласників зазначеної категорії та добору адекватних особливостям учнів педагогічних засобів впливу.

Список використаних джерел:

1. Бондар В. І. Підготовка учнів допоміжної школи до самостійної трудової діяльності. – К.: Рад. школа, 1988. – 128 с.
2. Вісковатова Т. П. Специфіка особистісно-орієнтованого підходу до розумово відсталих дітей у школах-інтернатах // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі /За ред. В. І. Бондаря. – К.: Науковий світ, 2001. – Вип. 2 – С. 31-36.

3. Кузнецов А. М. Психологічні особливості адаптації розумово відсталих першокласників до навчання: Автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.08. – К., 2002. – 19 с.
4. Лазоренко Т. М. Психологічна адаптація до процесу навчання дітей 6 – 8 років із затримкою психічного розвитку: Автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.08. – К., 2002. – 21с.
5. Проскурняк Е. И. Социально-психологическая адаптация учащихся младших классов вспомогательной школы-интерната: Дис. ... канд. психол. наук: 19.00.08. – К., 2004. – 246с.

Начинова О. В., Громяк Г. С.

**КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНА РОБОТА ТА ЇЇ ВПЛИВ
НА ДІТЕЙ ІЗ СИНДРОМОМ ДАУНА**

Постановка проблеми. Питання створення всебічних умов для успішного розвитку дітей із синдромом Дауна є одними із актуальних, що постають перед соціальними, медичними, психологічними та педагогічними працівниками. Всі діти, незалежно від порушення, мають право на освіту тому перед педагогами постала проблема розробки та впровадження цілісної технології освітнього, соціально-психологічного супроводу дітей із синдромом Дауна. Саме такий підхід, що включає комплексні медичні, соціальні, педагогічні та психологічні заходи, забезпечує успішний розвиток учнів даної групи. Це відображається і в показниках середньої тривалості життя, і в рівні інтелектуального та емоційного розвитку дитини, проявляється в її здібностях і соціалізованості вихованців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що проблема педагогічного супроводу дітей з синдромом Дауна є об'єктом дослідження багатьох вчених, зокрема В. Бондар, С. Волкової, І. Іванової, Т. Євтухової, А. Капської, А. Колу, Л. Дольнікова, О. Берянич, В. Ляшенко, О. Савченко, О. Столяренко, А. Шевчука та ін. Питаннями корекції і реабілітації таких дітей займалися: Джон Даун, М. Малофеев, Р. Баєнська, К. Лебединська, Є. Мастюкова, Г. Мішина, О.Нікольська, Т. Пелимська, Ю. Разенкова, Є. Стребелева, Н. Шматко та ін.; проблему розвитку дітей із синдромом Дауна досліджували (аналізували питання пізнавальної діяльності мовлення): А. Альохіна, М. Беркетова, П. Жиянова, Т. Медведєва, Г. Ворсанова, І. Демидова, Р. Ковтун. Фахівці Н. Тертична, Г. Головань вивчали нестійкість афективної сфери – від в'ялості, апатії, до розгалюваності, збудливості; К. Давиденкова, І. Ліберман, А. Кошелева – надмірну здатність розконцентровувати увагу; М. Беркетова, П. Лаутеслагер, Р. Ковтун, О. Мозолюк-Коновалова досліджували затримку розвитку статичних і локомоційних функцій, різних видів моторики, особливо дрібної; Р. Ковтун, S. Buckley, G. Bird відставання активного мовлення при відносно збереженому його розумінні[2]. Проте, незважаючи на достатню кількість наукових доробок, висновків та рекомендації щодо навчання та виховання